

AKT ASOSIDA DIFFERENSIAL TA'LIMNI TASHKIL ETISH USULLARI

Ne'matov Oybek Erkin o'g'li

Shahrisabz davlat pedagogika instituti Boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida assistent
o'qituvchisi

E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com

Kamolova Shaxzoda

Shahrisabz davlat pedagogika instituti “Pedagogika” fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi Talaba

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286222>

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) asosida differensial ta'limni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil etiladi. Differensial ta'lim o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, ehtiyojlari hamda bilim darajasini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga qaratilgan yondashuv sifatida yoritiladi. Maqolada zamonaviy ta'lim sharoitida AKT vositalarining o'rni, ularning differensial ta'limni amalga oshirishdagi imkoniyatlari va afzalliklari asoslab berilgan. Shuningdek, raqamli platformalar, interaktiv dasturlar va onlayn resurslar yordamida o'quvchilarga moslashtirilgan topshiriqlarni taqdim etish, ularning o'zlashtirish darajasini monitoring qilish hamda individual yondashuvni ta'minlash usullari ko'rib chiqiladi.

Maqolada xorijiy va mahalliy olimlar tadqiqotlariga tayangan holda differensial ta'limning samaradorligini oshirish omillari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, AKT asosida differensial ta'limni joriy etish o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularning ta'limga bo'lgan motivatsiyasini oshirish va bilimlarni chuqur o'zlashtirishga xizmat qilishi aniqlangan. Shu bilan birga, maqolada ushbu yondashuvni samarali tashkil etish bo'yicha amaliy tavsiyalar ham ishlab chiqilgan. Mazkur ish ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarni qo'llashga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Kalit so'zlar: AKT, differensial ta'lim, individual yondashuv, raqamli ta'lim, interaktiv metodlar, o'quv jarayonini individuallashtirish, ta'lim texnologiyalari, onlayn platformalar, o'quvchilarning qobiliyati, ta'lim samaradorligi, innovatsion yondashuv, masofaviy ta'lim, elektron resurslar, pedagogik texnologiyalar, o'quv motivatsiyasi.

Kirish: Zamonaviy ta'lim tizimi tubdan o'zgarib borayotgan bir davrda o'qitish jarayonini samarali tashkil etish, har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari, qobiliyatlari va o'zlashtirish sur'atlari turlicha bo'lgan sharoitda an'anaviy yondashuvlar yetarli natija bermasligi mumkin. Shu bois differensial ta'limni tashkil etish dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda. Differensial ta'lim o'quvchilarni individual xususiyatlariga mos ravishda o'qitishni nazarda tutib, ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi esa differensial ta'limni amalga oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratib bermoqda. AKT vositalari yordamida o'quv jarayonini moslashuvchan, interaktiv va shaxsga yo'naltirilgan tarzda tashkil etish mumkin. Masalan, raqamli platformalar, onlayn resurslar, ta'limiy dasturlar orqali o'quvchilarga turli darajadagi topshiriqlarni taqdim etish, ularning o'zlashtirish jarayonini monitoring qilish hamda individual yondashuvni ta'minlash imkoniyati kengayadi. Bu esa o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, motivatsiyasini oshirish va ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. AKT asosida differensial ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari, samarali usullari hamda amaliy

jihatlari yoritiladi. Shuningdek, AKTdan foydalanish orqali o'quv jarayonini individuallashtirishning afzalliklari va uni joriy etishda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Natijada, o'qituvchilar uchun differensial ta'limni samarali tashkil etishga oid tavsiyalar ishlab chiqish ko'zda tutiladi.

AKT asosida differensial ta'limni tashkil etish bugungi kunda nafaqat pedagogik zarurat, balki ta'lim sifatini oshirishning strategik yo'nalishiga aylangan. An'anaviy o'qitish tizimida barcha o'quvchilarga bir xil yondashuv qo'llanilishi natijasida ayrim o'quvchilar mavzuni tez o'zlashtirsa, boshqalari ortda qolib ketishi kuzatiladi. Shu nuqtai nazardan, differensial ta'lim har bir o'quvchining o'ziga xos rivojlanish trayektoriyasini ta'minlashga xizmat qiladi. AKT vositalari esa bu jarayonni yanada samarali va tizimli amalga oshirish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar yordamida o'qituvchi o'quvchilarni bilim darajasiga qarab guruhlarga ajratishi, ular uchun mos o'quv materiallari va topshiriqlarni tanlashi mumkin. Masalan, ayrim o'quvchilar uchun vizual materiallar, boshqalar uchun esa amaliy mashg'ulotlar yoki interaktiv testlar samaraliroq bo'lishi mumkin. Shuningdek, multimedia vositalari orqali murakkab mavzularni sodda va tushunarli tarzda yetkazish imkoniyati kengayadi. Bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

AKT asosida differensial ta'limni tashkil etishda moslashuvchan o'quv platformalarining ahamiyati katta. Bunday platformalar o'quvchining faoliyatini tahlil qilib, unga mos topshiriqlarni avtomatik tarzda taklif etishi mumkin. Natijada, har bir o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos darajada rivojlanadi. Bundan tashqari, o'qituvchi o'quvchilarning natijalarini real vaqt rejimida kuzatib borishi, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashi mumkin bo'ladi. Yana bir muhim jihat — bu o'quvchilarda mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishdir. AKT vositalari orqali o'quvchilar mustaqil ravishda bilim izlash, axborotni tahlil qilish va undan samarali foydalanishni o'rganadilar. Bu esa ularni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, differensial yondashuv o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirishga ham yordam beradi. Biroq AKT asosida differensial ta'limni joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, barcha ta'lim muassasalarida texnik imkoniyatlarning yetarli emasligi, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasining pastligi va sifatli elektron resurslarning yetishmasligi kabi muammolarni keltirish mumkin. Shu sababli, ushbu yo'nalishda tizimli ish olib borish, o'qituvchilarni muntazam ravishda malaka oshirish kurslaridan o'tkazish va zamonaviy ta'lim infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Differensial ta'lim va AKT asosida ta'limni tashkil etish masalasi xorijiy hamda mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilgan bo'lib, mazkur yo'nalishda turli nazariy va amaliy yondashuvlar ishlab chiqilgan. Xorijiy tadqiqotchilar ushbu yondashuvning psixologik va pedagogik asoslariga alohida e'tibor qaratganlar. Jumladan, John Dewey hamda Edward Thorndike tadqiqotlarida differensial ta'lim orqali o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va ularning individual qobiliyatlarini rivojlantirish muhimligi ta'kidlanadi. Ularning yondashuviga ko'ra, ta'lim jarayoni o'quvchining shaxsiy tajribasi va imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim. Shuningdek, Carol Ann Tomlinson differensial ta'limni “har bir o'quvchining o'sishini maksimal darajada ta'minlovchi moslashuvchan ta'lim jarayoni” sifatida izohlaydi va uning shaxsga yo'naltirilgan xarakterini alohida qayd etadi. Yana bir xorijiy olim John McCarthy esa differensial yondashuvni shaxsiylashtirilgan ta'lim bilan uzviy bog'lab, o'quvchilarning qiziqishlari asosida ta'limni tashkil etish ularning motivatsiyasini oshirishini ta'kidlaydi.

O'zbek olimlari tomonidan ham differensial ta'lim masalasi chuqur o'rganilgan. Xususan, S.A. Movlonova differensial yondashuvni psixologik va pedagogik jihatdan tahlil qilib, uni

o‘quvchilarning individual xususiyatlariga mos ta‘lim tizimini yaratish vositasi sifatida baholaydi. Sevara Shodmonova esa differensial ta‘limni o‘quvchilarni ma‘lum xususiyatlariga ko‘ra guruhlarga ajratish va ta‘lim jarayonini shunga mos tashkil etish shakli sifatida ta‘riflaydi: “o‘quvchilar ma‘lum bir xususiyatlariga ko‘ra guruhlarga ajratiladi”. Bundan tashqari, Gavhar Xolboyeva tadqiqotlarida differensial ta‘lim o‘quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va ehtiyojlarini hisobga olgan holda tashkil etilishi ta‘lim samaradorligini oshirishi qayd etiladi. Shuningdek, Nodir Xakimxodjayev differensial va individual yondashuvlarning zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan integratsiyasi o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishda muhim omil ekanligini ta‘kidlaydi. Umuman olganda, tahlil qilingan adabiyotlar differensial ta‘limning samaradorligi o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni qo‘llash hamda AKT vositalari bilan integratsiya qilish orqali oshirishini ko‘rsatadi.

Xulosa va takliflar: AKT asosida differensial ta‘limni tashkil etish zamonaviy ta‘lim tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, qiziqishlari va bilim darajasini inobatga olgan holda ta‘lim jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi. AKT vositalari esa differensial ta‘limni amaliy jihatdan qo‘llashda qulay platforma vazifasini bajarib, o‘qituvchiga o‘quvchilar bilan individual ishlash, ularning o‘zlashtirish darajasini monitoring qilish va mos topshiriqlarni taqdim etishda katta yordam beradi. Natijada, o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi, ta‘limga bo‘lgan qiziqishi ortadi hamda bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga erishiladi.

Shu bilan birga, AKT asosida differensial ta‘limni samarali tashkil etish uchun bir qator muhim shart-sharoitlarni yaratish zarur. Avvalo, o‘qituvchilarning axborot texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Chunki AKT vositalaridan samarali foydalanish ko‘p jihatdan o‘qituvchining kompetensiyasiga bog‘liq. Ikkinchidan, ta‘lim muassasalarini zamonaviy texnik vositalar va barqaror internet bilan ta‘minlash zarur. Uchinchidan, differensial ta‘limni tashkil etishga mos raqamli ta‘lim resurslarini ishlab chiqish va joriy etish lozim.

Taklif sifatida shuni ta‘kidlash mumkinki, ta‘lim jarayonida maxsus elektron platformalar va interaktiv dasturlardan keng foydalanish differensial yondashuvni yanada samarali qiladi. Shuningdek, o‘quvchilarni kichik guruhlarga ajratgan holda loyiha va amaliy topshiriqlar asosida o‘qitish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, sun‘iy intellekt elementlariga ega ta‘lim tizimlarini joriy etish orqali har bir o‘quvchiga individual ta‘lim yo‘nalishini ishlab chiqish imkoniyati kengayadi. Umuman olganda, AKT asosida differensial ta‘limni rivojlantirish ta‘lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Dewey, John. Democracy and Education. Macmillan, 1916.
2. Thorndike, Edward L. Educational Psychology. Teachers College, Columbia University, 1913.
3. Tomlinson, Carol Ann. How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. ASCD, 2001.
4. McCarthy, John. “Differentiated Instruction and Personalized Learning.” Edutopia, 2014.
5. Movlonova, S. A. Pedagogika nazariyasi va tarixi. Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
6. Shodmonova, Sevara. “Differensial ta‘lim asosida o‘qitishning samaradorligi.” Ilmiy maqolalar to‘plami, 2022.
7. Xolboyeva, Gavhar. “Ta‘lim jarayonida differensial yondashuvni qo‘llash masalalari.” Pedagogika yo‘nalishi konferensiya materiallari, 2020.

8. Xakimxodjayev, Nodir. “Zamonaviy ta’lim texnologiyalarida differensial va individual yondashuv.” Zamonaviy innovatsion tadqiqotlar jurnali, 2021